

CORONA
CORDOBA
CORVINA
CORINA
CORSICA
KORVAURE

ETT RUSSIN

Russinmask eller panik?

Hanteringsstrategier i covid-19:s
desinformationslandskap

Ola Svenonius

Ola Svenonius

Russinmask eller panik?

Hanteringsstrategier i covid-19:s desinformationslandskap

Titel	Russinmask eller panik? – Hanteringsstrategier i covid-19:s desinformationslandskap
Title	Humour or panic? Coping strategies in the COVID-19 disinformation landscape
Rapportnr/Report no	FOI-R--5186--SE
Månad/Month	September
Utgivningsår/Year	2021
Antal sidor/Pages	43
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare/Client	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Forskningsområde	Krisberedskap och civilt försvar
FoT-område	Inget FoT-område
Projektnr/Project no	B1047
Godkänd av/Approved by	Johannes Malminen
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild/Cover: Ola Svenonius

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Rapporten presenterar resultaten från forskningsprojektet "Russinmask eller panik?" Projektet fokuserar på pandemins indirekta effekter, som stress och oro, med fokus på sociala medier. Syftet med projektet är att kartlägga variationen av covid-19-relaterade inlägg på vissa sociala medieplattformar, framförallt Instagram och TikTok. I projektet "Russinmask eller panik?" studeras vidare i vilken mån information på nätverken kan anses vara vilseledande eller innehålla inslag av desinformation. Datainsamling skedde på Instagram och Tiktok under perioden Mars 2020 och Oktober-December 2020 och fokuserade på poster med nyckelorden (hashtag) "coronasverige", "coronastockholm" och "covid sverige". Detta resulterade i två dataset med 700 poster (Instagram) respektive 135 poster (TikTok). Dessa kodades och analyserades utifrån en ansats inom psykologi som kallas för "coping theory", vilken fokuserar på hur människor hanterar stress. Resultaten visar att användare på Instagram och TikTok ger uttryck för flera olika copingstrategier. Vidare utgör endast 1,5 procent av innehållet vilseledande information eller rentav medveten desinformation. Det är en lägre andel än andra jämförbara studier har visat. Rapportens implikationer för forskning om informationsspridning på sociala medier fokuserar på sociala medieplattformars betydelse för innehållet och hur olika typer av stresshantering kommuniceras på Instagram och TikTok.

Nyckelord: sociala medier, vilseledande information, desinformation, covid-19, Instagram, TikTok, psykologisk stress, copingteori

Summary

The report presents the results of the research project "Humour or panic?", which focuses on the indirect effects of the COVID-19 pandemic, such as stress and anxiety, with a focus on social media. The purpose of the project is to map the scope of COVID-19-related posts on certain social media platforms. The project "Humour or panic?" studies the extent to which information on the social media platforms can be considered as misleading or contain elements of misinformation. Data collection focused on entries with the keywords "coronasverige", "coronastockholm" and "covidsverige" on Instagram and TikTok. It was carried out between March 2020 and October-December 2020. This resulted in two datasets with 700 entries (Instagram) and 135 records (TikTok) respectively. These were coded and analysed based on an approach in psychology called "coping theory", which focuses on how people handle stress. The results show that users on Instagram and TikTok express a range of coping strategies. Furthermore, only 1.5 percent of the content constitutes mis- or disinformation. This is a smaller proportion than other comparable studies have shown. The report's implications for research on information dissemination on social media focus on the importance of social media platforms for the content and how different types of stress management are communicated on Instagram and TikTok.

Keywords: social media, misinformation, disinformation, COVID-19, Instagram, TikTok, psychological stress, coping theory

Förord

Helgen vecka 13, 2020, den 28:e mars. Det är tidigt i pandemin, mycket är fortfarande osäkert. Vi vet det inte då men det värsta är ännu framför oss. I en lägenhet i Solna sitter jag med mina barn och pratar om coronaviruset, pandemin och vad som sker i Sverige och i andra europeiska länder. Alla är eniga om att coronaviruset är dåligt. Efter ett tag börjar vi spåna på olika ordlekar med "corona" som utgångspunkt, för att på sätt och vis håna viruset. Efter det gör vi en kort stop-motion-film med en mask av russin som rör sig över orden som vi har kommit på och lägger ut den på Instagram (idag finns filmen på användarkontot "russinmask" på samma plattform). Att filma russinmasken var, förstod jag sen, ett sätt att hantera den stress som pandemin medförde. Det var kul; vi kunde med hjälp av en kamera och sociala medier göra något konstruktivt och koppla bort verkligheten en stund. Russinmasken fick senare ge namn åt ett forskningsprojekt som finansierades av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB. I denna rapport redovisas projektets resultat. Det bygger på 835 inlägg från sociala medier som samlades in och analyserades kvalitativt. En populärvetenskaplig version av denna rapport kommer även att publiceras av MSB.

Författaren vill tacka MSB för möjligheten att utföra projektet, såväl som alla de användare som tillsammans skapade det material som utgör projektets dataunderlag. Sist men inte minst vill jag tacka de analytiker och praktikanter vid FOI som har bidragit genom att assistera med datainsamlingen: Sebastian Bay, Sofia Olsson, Sabine Wennberg, Gila Paziraei och Elsa Isaksson.

Ola Svenonius, projektledare

Kista, den 24 augusti 2021

Innehållsförteckning

1	Pandemins indirekta offer	7
1.1	Stress och sociala medier under pandemin	7
1.2	Syfte och frågeställningar	8
1.3	Mindfulness eller pandemi-panik	9
1.4	Forskningsdesign	12
1.4.1	Sverige som fall	12
1.4.2	Dataunderlag och -insamling	13
1.4.3	Analysförfarande	14
1.4.4	Validitet	15
2	Covid-19-pandemin på Instagram och TikTok	16
2.1	Vad handlar inläggen om?	17
2.2	Statistik och miljöer, djur och natur	20
2.3	Humor och skepsis mot den svenska strategin	21
2.4	Positiva nyheter	23
2.5	Skyddsutrustning och sanitetsprodukter	23
2.6	Desinformation om covid-19	25
3	Hanteringsstrategier	27
4	Slutsatser	30
4.1	Russinmask eller panik?	30
4.2	Implikationer för framtida forskning	31
5	Bibliografi	33
	Appendix	39
A.	Tematisk översikt: inlägg från Instagram	39
B.	Tematisk översikt: inlägg från TikTok	40
C.	Tidslinje över loggade inlägg på Instagram	41
D.	Kodning uppdelat på första och andra vågen av covid-19-pandemin (Instagram)	42
E.	Struktur på dataunderlaget	43

1 Pandemins indirekta offer

Under covid-19-pandemin har många människor befunnit sig i karantän, antingen på eget bevåg eller påtvingat av sitt lands regering. Begränsningarna i samband med covid-19 har skapat svallvågor som vi ännu inte kan överblicka. De ekonomiska effekterna var tidigt påtagliga, medan de indirekta, psykologiska återstår att utvärdera.

Att bli avskuren från omvärlden och begränsad i sin rörlighet är för många människor säkerligen en svår upplevelse. Att vidare frukta inkomstbortfall och sysslolöshet är en ytterligare påfrestning som flera idag känner igen. De potentiella skadeverkningarna av isolering i hemmet är många: allt från psykisk ohälsa och risk för konflikter, till risk för ohälsosam konsumtion och stillasittande (Cullen, Gulati, och Kelly 2020). Fastän Sverige har haft något mindre tvingande restriktioner har befolkningens psykiska hälsa försämrats under pandemin (McCracken m.fl. 2020). En stor del av pandemins indirekta offer är de som far illa som ett resultat av smittobekämpningen och som inte har resurser att hantera den stress som situationen skapar.

1.1 Stress och sociala medier under pandemin

En markant effekt av den sociala isoleringen är en ökad internetanvändning (Andersson, Bäck, och Ernbrandt 2020, 104). För att hantera den stress som isoleringen orsakar vänder sig många till sociala medier, på gott och ont (Pahayahay m.fl. 2020). Omfattande studier om människors användning av internet och sociala medier visar att det för vissa kan innebära en risk för ökad depression, medan det för andra kan vara en hjälp mot att må dåligt (Wallinheimo 2021; Yousri, Aldossari, och Veltri 2021). Antalet memes och roliga videor där användare dansar, sjunger, tar bilder på en katt, eller gör andra saker, har exploderat under pandemin. Krisen har emellertid också lett till ett febrilt diskuterande om och kring covid-19, och både traditionella medier och faktagranskare på internet har varnat för att mängden desinformation är omfattande (Cha m.fl. 2021). Saklig och faktagranskad information blandades med en rik flora av felaktigheter, halvsanningar och ogrundade påståenden, i vad som skulle kunna kallas pandemins ”digitala desinformationslandskap”.

Det osäkra informationsläget kan i sig öka osäkerheten och oron hos människor som spenderar mycket tid online (Gao m.fl. 2020; Piltch-Loeb m.fl. 2021; Su

2021).¹ Forskning om stress och oro visar också att de påverkas människors kognitiva funktioner och förmåga att sortera mellan trovärdig och felaktig information (Greenaway, Louis, och Hornsey 2013; Shields 2020). Det svenska, jämförelsevis liberala, förhållningssättet till smittobegränsning kan också vara en stressfaktor för vissa delar av befolkningen. Osäkerheten kring Sveriges vägval har varit en potentiell grogrund för ökade spekulationer och relativisering av vetenskapliga rön.² Frågan är om detta spär på tendensen att söka sig till alternativa informationskällor? Att sociala medier kan utgöra en hälsorisk är dock tämligen klart: flera undersökningar visar att överdrivet informationssökande är en riskfaktor för psykisk ohälsa (Gao m.fl. 2020; Götmann och Bechtoldt 2021; Millar m.fl. 2021). Samtidigt finns det andra studier som visar på de positiva effekterna av att använda sociala medier i måttfullhet (Tuason, Güss, och Boyd 2021; Yousri, Aldossari, och Veltri 2021). Internetanvändningen kan således vara både terapeutisk och riskfylld.

I det desinformationslandskap rörande covid-19 som breddat ut sig på sociala medier tidigt under pandemin, med sin rika flora av konspirationsteorier, alternativa behandlingar och teorier om virusets ursprung vore det inte överraskande om människor av misstag råkade sprida falsk information vidare. Forskare i Kanada har visat att stresspåslag ökar benägenheten att sprida konspirationsteorier om covid-19 på t.ex. sociala medier (Levinsson m.fl. 2021), men detta undersöktes i ett specifikt sammanhang och i samband med vad författarna kallar ”våldsamt radikalism”.

Frågan som inställer sig är om detta gäller även i Sverige? Det finns idag ingen svensk forskning om detta fenomen, men en forskningsgenomgång om stress generellt visar att människors kognitiva förmågor sjunker när de är stressade (Shields 2020). Det är således möjligt att samma fenomen gäller i Sverige. Det finns flera tänkbara sätt att undersöka detta. I denna undersökning studeras aktivitet på sociala medier för att på så sätt komma närmare ett svar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med projektet är att undersöka hur användare på sociala medier kommunicerar om covid-19-pandemin genom sina inlägg, och i vilken mån

¹ Desinformation avser ”bevisligen oriktiga eller missvisande uppgifter som skapas, presenteras och sprids för att uppnå ekonomisk vinning eller avsiktligt vilseleda allmänheten, och som kan orsaka skada för allmänheten” (Psykförsvaretredningen 2020, 80). Vilseledande information är sådan information som antingen är direkt felaktig eller som, tagen ur sitt sammanhang, ger upphov till missuppfattning om den ursprungliga betydelsen. Den behöver dock inte vara avsiktligt vilseledande eller skadlig.

² Se t.ex. diskussionen om det svenska exemplet i Holmström (2021), Robertson (2020) och Vogel (2020).

spridande av vilseledande information beror på vilken strategi för stresshantering som deras inlägg ger uttryck för. Frågorna som ställs är:

- Vilka hanteringsstrategier för stress, relaterad till covid-19-pandemin, kan identifieras via användares inlägg på sociala medier?
- Vilken roll spelar tidsfaktorn för förekomsten av olika hanteringsstrategier?
- Påverkar typen av hanteringsstrategi som kan urskiljas i en användares inlägg på sociala medier dennes benägenhet att sprida vilseledande eller felaktig information kring covid-19?

Undersökningen tolkar inlägg från Instagram och TikTok, två sociala medieplattformar med en yngre målgrupp än exempelvis Facebook och Twitter, som är relativt väl utforskade (Gabarron, Oyeyemi, och Wynn 2021; Wang m.fl. 2019).

Rapportens målgrupp är forskare och analytiker vid svenska universitet och myndigheter som arbetar med frågor om informationspåverkan, strategisk kommunikation och psykologiskt försvar. Resultaten torde även vara av intresse för kommunikatörer generellt eftersom undersökningen bidrar till vår förståelse för svenskars beteende på ovan nämnda plattformar under krisartade förhållanden. I nästa avsnitt diskuteras vad begreppet ”hanteringsstrategi” betyder. Därefter följer en redovisning av metod, tillvägagångssätt och datainsamling.

1.3 Mindfulness eller pandemi-panik

I den här rapporten betraktas pandemin generellt som en stressfaktor som drabbade hela jordens befolkning i stort sett samtidigt (Ornell m.fl. 2020). Den stress som diskuteras här är ”psykologisk stress”. Med detta menas en persons relation till de krav som omvärlden ställer, framförallt när dessa krav överstiger hans psykologiska resurser och hotar hans välmående (jmf. Lazarus och Folkman 1984, 19). Den här definitionen bygger på boken *Stress, Appraisal, and Coping* som gavs ut 1984 av Richard S. Lazarus och Susan Folkman. Boken har givit upphov till mycket forskning och citeras flitigt i samband med undersökningar om covid-19-pandemin (se till exempel Babore m.fl. 2020; Budimir, Probst, och Pieh 2021; Götman och Bechtoldt 2021). Det finns flera sätt att se på stress men i det här sammanhanget används ordet för att ge oss en förståelse för hur människor reagerar på de krav som pandemin och restriktionerna ställer på oss. Stresshantering, i sin tur, diskuteras här i termer av *coping*. Det definieras som människors kognitiva och beteendemässiga ansträngningar för att hantera stress. Kort sagt,

stresshantering innebär att ”bemästra, tolerera eller minimera effekten av stress” (Sameer m.fl. 2020, 3).³

Människor uppvisar olika övergripande sätt att hantera stress, olika *copingstrategier*.⁴ Med detta menas människors kognitiva och beteendemässiga ansträngningar för att bemästra, tolerera eller minimera effekten av stress. I forskningen om stresshantering brukar några olika typer av strategier lyftas fram. Det finns flera distinktioner, men de vanligaste är de mellan problemorienterade, känslorienterade, bemötande och undvikande strategier (Dubow och Rubinlicht 2011; Frydenberg 2014; Skinner m.fl. 2003).

- Personer som följer en *problemorienterad strategi* försöker närma sig stressfaktorn genom att lösa de konkreta problem som den ger upphov till. Är det till exempel brist på ansiktsmasker kan ett sätt att lösa problemet vara att göra egna. En person som hanterar stress genom att lösa problemet har oftast lättare att klara sig från psykisk ohälsa eftersom denna copingstrategi gör att hen själv, aktivt, reglerar sina känslor och därför ofta känner att de har mer kontroll över situationen (Abouammoh, Irfan, och AlFaris 2020; Thompson m.fl. 2018).
- Personer som följer en *känslorienterad strategi* reagerar känslomässigt. Det kan till exempel uttrycka sig i ångest och oro, depression eller ilska. Känslostyrd stresshantering brukar oftast beskrivas negativt eftersom det sedan länge är belagt att det riskerar att resultera i psykisk ohälsa (Skinner m.fl. 2003). Forskning har visat att det även gäller hanteringen av pandemin (Luo m.fl. 2020). Känslstyrda strategier kan gå både mot det undvikande och passiva, eller vara uppsökande och bemötande (Frydenberg 2014).
- Personer som följer en *bemötande strategi* försöker skapa förutsättningar för psykiskt välmående genom att själv ta itu med stressfaktorn. Det kan till exempel handla om att skaffa kunskap om coronaviruset eller att söka stöd och hjälp från vänner och närstående. En viktig aspekt när det gäller bemötande copingstrategier är förmågan att utöva *mindfulness* och självkontroll; att acceptera en situation för vad den är och att tänka positivt

³ Begreppsapparaten är även gängse i svensk terminologi. Jmfr. *Psykologiguiden*, sökorden ”stress” och ”coping” (Storm och Heinemann 2021). För vidare läsning om copingteori, se Dubow och Rubinlicht (2011) och Frydenberg (2014), som båda är utmärkta introduktioner till ämnet.

⁴ Begreppen ”copingstrategi” och ”hanteringsstrategi” är i princip synonyma. I forskningen om stresshantering används ofta den engelska terminologin för att skilja det specifika och teoretiska orienterade begreppet ”coping” från de mer allmänna, som ”hanteringsstrategi” och ”stresshantering”. I rapporten används också framförallt begreppet ”copingstrategi” av samma anledning.

kring den egna kapaciteten att förändra sin situation (Götmann och Bechtoldt 2021; Thompson m.fl. 2018; Tuason, Güss, och Boyd 2021). Till skillnad från den problemorienterade strategin är den bemötande inte så fokuserad på att lösa konkreta problem utan snarare handlar det om en sorts inre beredskap och uthållighet.

- Personer som följer en *undvikande strategi* fokuserar på annat än att bemöta de krav som omvärlden ställer. Det kan resultera i att skylla problem på andra, konsumtion av alkohol och tobak, tv-spelande eller omfattande användning av sociala medier. Att undvika problemet brukar även det associeras med psykisk ohälsa, särskilt i fall där det går till överdrift (Balasubramanian m.fl. 2020). Till exempel har Chee m.fl. visat att undvikande strategier var associerat med dåliga matvanor och försämrad hälsa i allmänhet (Chee m.fl. 2020).

Eftersom denna indelning inte är helt ömsesidigt uteslutande ska strategierna inte ses som exakta mätinstrument (Skinner m.fl. 2003), utan snarare som en tolkningsram för att hjälpa oss att förstå olika angreppssätt när det gäller stresshantering.

Nedanstående analys bygger på antagandet att vi kan studera människors coping-strategier genom att observera kommunikativa handlingar på sociala medier i termer av *åtgärder för att hantera stress* ("coping measures" eller "activities" i engelsk terminologi (se Baloran 2020; Budimir, Probst, och Pieh 2021)). Analysen antar vidare att sociala medier för de allra flesta tjänade som ett utlopp under pandemin; ett antagande som finner stöd i tidigare forskning (se bl.a. Gao m.fl. 2020; Yousri, Aldossari, och Veltri 2021). För de som isolerade sig var sociala medier ofta det enda sättet att kommunicera med andra människor. I denna undersökning antas att genom att studera hur användare betar sig på sociala medier – hur och vad de kommunicerar – kan vi således skapa oss en bild av vad som upptar deras uppmärksamhet (copingaktiviteter) och ur detta induktivt skapa oss en föreställning om vilka copingstrategier som olika handlingsmönster bygger på.

Det finns här, som med alla antaganden, metodologiska problem. Det är inte självklart att utgå från att allt som kommunicerades på Instagram och TikTok under covid-19-pandemins första och andra våg kan sägas utgöra stresshantering. Även om så är fallet, är det vidare svårt för en utomstående forskare att dra slutsatser endast från att betrakta en användares inlägg. Sociala medier betraktas här som fundamentalt meningsbärande, och kommunicerar något utöver det som omedelbart kan observeras, även om de endast representerar en liten del av deras användare. Under covid-19-pandemin ökade dock sociala mediers betydelse i samband med den sociala distanseringen (Andersson, Bäck, och Ernbrandt 2020).

Författaren är medveten om de metodologiska svårigheterna med ovan nämnda antaganden men anser ändå att det meningsbärande momentet i kommunikation på sociala medier är så pass starkt att de går att acceptera. Undersökningens styrkor och svagheter diskuteras vidare i avsnitt 1.4.4 och i slutsatserna.

1.4 Forskningsdesign

Studien tillämpar en kvalitativ forskningsdesign som liknar det som ibland kallas uppkopplad etnografi (Hart 2017; Winter och Lavis 2020). Undersökningen kombinerar beskrivande statistisk analys och kvalitativ innehållsanalys med hjälp av ett kodat dataset med Instagram- och TikTok-inlägg. Designen speglar undersökningens explorativa karaktär, där syftet är att bidra till befintlig kunskap genom att tillämpa coping-teori på frågan om desinformation i samband med covid-19-pandemin.

Undersökningen bidrar, utöver det syfte som angavs i avsnitt 1.2, med en metodologisk utforskning av ansatsens lämplighet som komplement till mer omfattande kvantitativa studier om vilseledande information på sociala medier som tidigare utförts bland annat vid FOI med data från Twitter (se t.ex. Fernquist m.fl. 2018, 2019). Tidigare forskning om vilseledande information baseras ofta på flera tusen inlägg från just Twitter (Gabarron, Oyeyemi, och Wynn 2021, 457f). Föreliggande undersökning riktar sökarljuset mot två andra plattformar och kompletterar således tidigare svenska studier om vilseledande information och desinformation. Perspektivet i denna studie var att bedöma genomförbarheten för mer omfattande jämförande forskning i framtiden, vilket diskuteras mer ingående i slutsatserna.

1.4.1 Sverige som fall

Även om situationen kan uppfattas som än mer traumatisk på andra platser runt om i världen, där strikta nedstängningar av samhället införts, är Sverige som fall lämpligt för denna typ av undersökning. Detta eftersom liknande stressfaktorer kan antas existera här precis som i andra länder gällande dödsfall, sjukdomsfall, social distansering, isolering och arbetslöshet. Covid-19-pandemin betraktas i denna undersökning som en generell källa till stress, oavsett var i världen en person befann sig.

Den strategi för hantering av covid-19-pandemin som den svenska regeringen och svenska myndigheter antog, vilken byggde på relativ öppenhet och frivillighet (Yan m.fl. 2020), är även den betydelsefull. Under pandemin har den svenska coronastrategin debatterats intensivt, både i Sverige och internationellt (se t.ex. Savage och BBC News 2020). Även om frågan ännu inte är till fullo utvärderad stod Sverige inför jämförelsevis höga dödsfall under den första och andra vågen

av covid-19-pandemin i relation till sina skandinaviska grannländer (Holmström 2021, 71). Svenskar var därför inte bara tvungna att hantera själva pandemin, utan också de polariserande debatterna om ”det svenska experimentet” (se Lind 2020). Detta tematiseras ofta i materialet som ligger till grund för denna undersökning, vilket bekräftar att det var en fråga som sysselsatte många Instagram- och TikTok-användare under pandemin. Därför är det svenska fallet ett fruktbart fall för analys. I slutsatserna diskuteras vidare om frågan om att genomföra en liknande jämförande studie i framtiden.

1.4.2 Dataunderlag och -insamling

Datainsamling utfördes genom manuell kodning av inlägg på Instagram och TikTok.⁵ Instagram är en social medieplattform där användare kan lägga upp bilder och videor, samt kommentera andras inlägg. TikTok fokuserar på korta videoklipp och används främst av unga, till skillnad från Instagram som används av samtliga åldersgrupper (Andersson, Bäck, och Ernbrandt 2020, 108f). Datainsamlingen resulterade i två datamängder - en för Instagram (N = 700) och en för TikTok (N = 135). Detta utgör ett totalurval för den täckta perioden mars och oktober-december 2020. Dataunderlaget innehåller metadata och ett antal beskrivande variabler.⁶

Projektets insamling från Instagram täcker mars 2020 i den första pandemiska vågen och hela perioden oktober-december 2020 i den andra. Under den andra vågen sjönk antalet inlägg dramatiskt när användarna bytte hashtaggar.⁷ I dataunderlaget återfinns därför lite drygt dubbelt så många inlägg från första vågen i jämförelse med den andra. Gällande TikTok tillät dock plattformens sökalgoritmer inte en strikt avgränsning i tid och därför täcker uppgifterna hela perioden mars-december 2020.

Datainsamlingen utfördes av analytiker och forskningsassistenter vid Totalförsvarets forskningsinstitut. Inlägg identifierades med specifika söktermer (#coronasverige, #covid sverige och #coronastockholm på Instagram, #corona #sverige på TikTok).⁸ Dessa söktermer valdes ut med anledning av att de var

⁵ Detta till skillnad från forskning som baseras på Twitter-data, där det finns direktåtkomst för forskare, vilket möjliggör extraktion av mycket stora datamängder (jmf. t.ex. Saleh m.fl. 2021, 132). Förfarandet resulterade i en betydligt mindre datamängd än i jämförbara studier baserade på Twitter-data.

⁶ En förteckning över vilka variabler som ingår i dataunderlaget återfinns i appendix E.

⁷ Se diagram i appendix C.

⁸ Undersökningen har genomgått etikprövning. I enlighet med Etikprövningsmyndighetens beslut i ärende 2020-04635 kunde söktermerna inte ändras efterhand som forskningen pågick.

populära under första vågen och var utformade för att fånga unika svenska inlägg och utesluta inlägg från andra länder. Varje inlägg beskrevs manuellt utifrån ett antal parametrar, som tema, antal gilla-markeringar och/eller visningar, en kort beskrivning av inläggets innehåll o.s.v.⁹ Följande instruktioner styrde datainsamlingen, med syfte att identifiera relevanta inlägg:

- ingen information om minderåriga ska samlas in
- inlägget måste vara av svenskt ursprung (antingen på svenska språket eller andra tydliga indikationer på att inlägget härstammar från en svensk användare)
- endast inlägg från öppna konton inkluderas
- bortse från inlägg från företag och organisationer
- inlägget måste uttryckligen nämna covid-19, pandemin eller coronaviruset
- den loggade informationen bör inte innehålla personligt identifierbar data.

Dessa begränsningar, och fokuseringen på ett fåtal nyckelord (hashtaggar), var avsedda att begränsa mängden tillgänglig data och möjliggöra en fullständig täckning av de analyserade perioderna, vilket också skedde. Urvalet är med andra ord i det närmaste totalt under tidsperioden.¹⁰

1.4.3 Analysförfarande

Analysen utfördes i tre steg: kodning, deskriptiv analys och konceptuell analys. Vid *kodning* ingick en beskrivning av varje inlägg, dess syfte och en mycket kortfattad tematisk indelning. Dessutom instruerades kodaren att avgöra om inlägget var uppenbart falskt eller vilseledande, med utgångspunkt i de definitioner som nämndes i fotnot 1 och vid tidpunkten rådande kunskapsläge enligt Folkhälsomyndigheten och WHO. Dessa beskrivningar och den tematiska indelningen utgjorde i sig en primäranalys av innehållet. När datainsamlingen var avslutad samlades alla kodade inlägg i en fil och den tematiska indelningen

⁹ På grund av att både Instagram och TikTok huvudsakligen fokuserar på mobila enheter är PC-gränssnittet begränsat och datainsamlingen genomfördes därför genom att använda söktermerna på Androidsurfplattor och logga utdata på en PC. Datainsamlingen skedde med andra ord genom att inlägg beskrevs manuellt i ett dokument på en dator efter en mall som definierades på förhand (datamängdernas struktur framgår i appendix E).

¹⁰ Viss osäkerhet finns gällande inlägg på TikTok, vars sorteringsmekanism gör det svårt att avgränsa och därmed uppskatta det totala antalet inlägg. För att säkerställa urvalets validitet har de loggade inläggen och överensstämningen med råmaterialet granskats i flera steg, både av andra kodare och av undersökningsledaren.

reviderades och ett tjugotal bredare koder, eller teman, utformades. Denna *deskriptiva analys* utgjorde sedan utgångspunkten i den *konceptuella analysen*, där inläggen tolkades utifrån den typologi av copingstrategier som beskrivits ovan. Inläggen ansågs representera olika åtgärder för att reducera stress, vilka sammantaget kunde abstraheras till övergripande strategier (jmf. Frydenberg 2014; Mitrousi m.fl. 2013). I ett separat steg analyserades de inlägg som bedömdes innehålla falsk eller vilseledande information.

Under analysens samtliga tre steg spenderade analytiker och forskningsledare mycket tid med att gå igenom kommentarsfält, följa länkar och användarkonton, och söka på nära besläktade sökbegrepp för att få den kontextuella närhet till materialet som ansatsen kräver. Under analysens gång har vissa användare även kontaktats direkt för att fråga om specifika inläggs betydelse. Detta kontextuella material rapporteras inte här eftersom det inte handlar om någon systematisk datainsamling utan endast syftar till att sätta det insamlade materialet i ett socialt sammanhang. Det är likväl viktigt att skapa denna närhet till materialet och dess sammanhang. I nästa avsnitt diskuteras frågor om tolkning och validitet.

1.4.4 Validitet

När flera kodare utför datainsamling uppstår olikheter i dataunderlaget som beror på varje enskild individs tolkningsmönster (Gwet 2014). Regelbundna möten hölls och resultaten jämfördes för att säkerställa tillförlitlighet i kodningen. Dessa data är med nödvändighet filtrerade genom varje kodares tolkningsram. För att motverka snedvridning i datainsamlingen infördes ett antal åtgärder, såsom tydliga instruktioner för hur datainsamlingen skulle gå till, regelbundna möten där kodare kunde diskutera och jämföra data, sekundärkodning av cirka en tredjedel av materialet och särskilda kontroller av projektledare av specifika loggade inlägg om det förekom otydligheter.

Trots dessa kontroller innehåller dataunderlaget med nödvändighet individuellt präglade bedömningar. Rent subjektiva bedömningar är begränsade till de beskrivningar av inläggen som varje kodare skrev. De mer övergripande teman som kodades för varje inlägg beskriver dess explicita innehåll och genomgick ovan nämnda kontroller. Ett exempel är frågan om vad som kan anses vara förnekande eller vilseledande gällande covid-19. Här jämfördes uttalanden med den för tidpunkten vedertagna kunskapen enligt Folkhälsomyndigheten och WHO. En användare hävdade under mars 2020 till exempel att det finns en korrelation mellan dödsfall i covid-19 och tidigare influensavaccination, något som det vid tidpunkten inte fanns stöd för i den vetenskapliga litteraturen. Graden av subjektivitet bedöms i detta och liknande fall inte påverka resultatens giltighet nämnvärt.

2 Covid-19-pandemin på Instagram och TikTok

I detta kapitel redovisas den deskriptiva analysen. Många tog tillflykt till Instagram och TikTok under pandemin (Andersson, Bäck, och Ernbrandt 2020, 104f; Saud, Mashud, och Ida 2020). Inte bara existerande användare – många exempel på nystartade konton finns i undersökningens datamängder; vissa specifikt dedikerade till att rapportera om utvecklingen av pandemin.

I det material som presenteras här finns stor spridning mellan hur populära olika inlägg är, både inom och mellan de två datamängderna. TikTok och Instagram fungerar olika, och den förra genererar betydligt fler gilla-markeringar (*likes*) och kommentarer än den senare. Detta betyder emellertid inte att det nödvändigtvis är mer interaktion på TikTok än på Instagram, utan endast att plattformarna är utformade på olika sätt och att till exempel kommentarsfunktionen används olika. Skillnaderna framgår i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Beskrivande statistik för data från Instagram och TikTok

<i>Variabel</i>	TikTok	Instagram¹¹
<i>Antal inlägg med registrerade likes och/eller visningar</i>	135	700
<i>Min/max likes/visningar</i>	9/92600	0/55060
<i>Genomsnittligt antal likes/visningar</i>	8843	220
<i>Medianvärde för antal likes/visningar</i>	1327	16
<i>Standardavvikelse antal likes/visningar</i>	17780	2151
<i>Totalt antal likes/visningar</i>	1 176 000	154 000
<i>Antal registrerade inlägg med kommentarer</i>	127	134
<i>Min/max kommentarer</i>	0/2218	0/212
<i>Genomsnittligt antal kommentarer</i>	138	9
<i>Median för kommentarer</i>	29	4
<i>Standardavvikelse kommentarer</i>	302	21

Källa: Russinmask eller panik?/FOI.

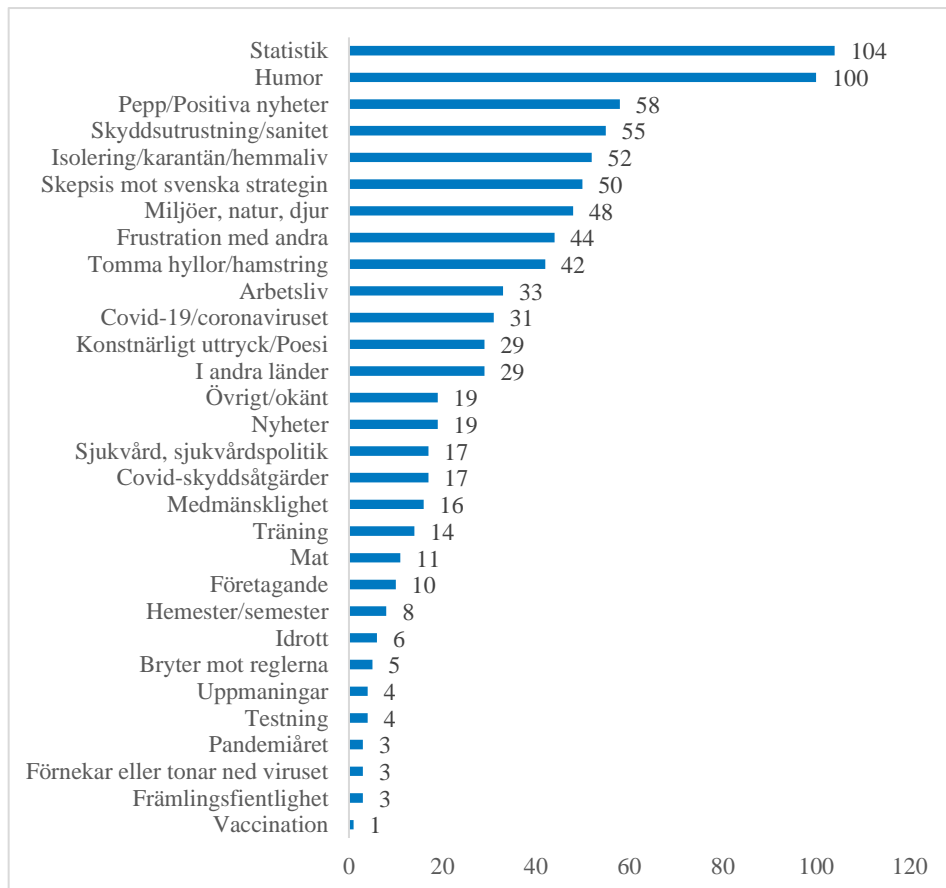
¹¹ Instagram visar antingen antal gilla-markeringar och visningar, sällan båda. I denna sammanställning har gilla-markeringar och visningar slagits samman. Detta är inte oproblematiskt eftersom en like generellt betyder mer än en visning, men för enkelhetens skull är de här alltså likställda.

Tabell 1 visar de stora skillnaderna mellan hur användare interagerar på de två plattformarna, samt hur populära inläggen är. Medan de 135 inläggen på TikTok totalt har genererat över en miljon gilla-markeringar är motsvarande siffra för 700 inlägg på Instagram endast ca 154 000. De TikTokinlägg som analyseras här är jämförelsevis populärare än Instagraminläggen, men det beror också på hur plattformarna presenterar inläggen och hur användare konsumerar andras videor. På TikTok är alla inlägg korta videor, medan Instagrams användare kan lägga upp videor och bilder med mer omfattande beskrivning.¹² Generellt sett var Instagraminläggen fler än de på TikTok, vilket också förklaras skillnaden i antalet inlägg som loggats.

2.1 Vad handlar inläggen om?

Det första steget i analysen av inläggen presenteras i figur 1 på nästa sida, som visar kodningsfrekvensen för varje given kategori (varje inlägg förekommer endast en gång). I figuren visas att inlägg med *statistik* om antal covid-19-fall, avlidna, antal patienter på intensivvårdsavdelningar, med mera, utgjorde den största gruppen inlägg. Ett antal konton på Instagram som rapporterade folkhälsostatistik startades under pandemin och de flesta inlägg på detta tema tillhör dessa. Samtliga inlägg med statistik återfinns på Instagram. Näst mest förekommande är *humorinlägg* som på ett eller annat sätt skojar med pandemin, dess effekter, eller den svenska coronastrategin. Dessa är rikligt förekommande på både Instagram och TikTok. Det tredje temat, *positiva nyheter*, består av inlägg som försöker ge hopp till människor genom att lyfta fram ljusglimtar i nyhetsflödet. Andra stora teman är *skyddsutrustning och sanitet*, t.ex. handsprit eller ansiktsmasker, bilder av djur, natur och olika typer av *miljöer* – ofta folktomma – som visar hur den sociala distanseringen påverkade användarnas omgivning. Högt upp på listan finner vi inlägg som behandlar *isolering och karantän*. Dessa är, relativt sett, vanligast på TikTok, där strax över 10 % av samtliga inlägg återfinns inom detta tema. Sverige har inte haft någon tvingande isolering, men många människor har levt i avskildhet och detta tematiseras i många inlägg.

¹² Plattformarna utvecklas ständigt med nya funktioner, så framställningen gäller situationen vid insamlingstillfället.

Figur 1. Tematisk översikt: Instagram- och TikTokinlägg

Källa: Russinmask eller panik?, FOI 2021. N=835.

De mer negativt konnoterade temana återfinns också högt upp på listan. Där finner vi inlägg som är kritiska mot den svenska strategin, frustration med andra, och olika inlägg om hur människor tidigt under pandemin hamstrade matvaror och toalettpapper. Detta antyder ett känslomässigt uttryck som betonar de negativa aspekterna av tillvaron under pandemin. Även de konstnärliga uttryck som förekommer ger utlopp för liknande känslor – tomhet och oro är vanligt förekommande tolkningar av inläggen. Något mindre vanligt är det att lägga upp bilder på matlagning, träning och hemarbete i samband med de nyckelord (hashtaggar) som använts som sökverktyg i undersökningen.

Det är tydligt att de sociala medieplattformar som undersöks här skiljer sig från till exempel Facebook och Twitter. Andelen inlägg som har rent underhållande syfte är högt på Instagram och, framförallt, på TikTok. Värt att notera är att de mest

framträdande teman som identifierats på TikTok skiljer sig från Instagram. Till skillnad från Instagram dominerar på TikTok inlägg som tematiserar isolering, frustration med andra och skepsis mot den svenska coronastrategin.¹³ En anledning till detta kan vara att användarna på TikTok oftare är under utbildning och därför har drabbats hårdare av nedstängningarna än den yrkesverksamma befolkningen.

Dataunderlaget medger även en jämförelse över tid mellan den första vågen av covid-19-pandemin (mars 2020) och den andra (oktober-december 2020). Tabell 2 visar de tio mest frekventa temana under den första respektive den andra vågen. Tabellen visar att både temat ”pepp/positiva nyheter” och flera av de mer negativt betonade temana har ökat i betydelse – mätt i relativt antal inlägg – under den andra vågen. Hamstringstemat, som var en stor fråga precis i början av pandemin, faller helt bort under den andra vågen. Istället ökar den andelen inlägg som uttrycker skepsis mot den svenska strategin, frustration över att vara isolerad och irritation med andras beteende.

Tabell 2. Jämförelse av teman mellan första och andra vågen av covid-19-pandemin på Instagram

Första vågen	Andra vågen
Statistik	Statistik
Humor	Humor
Miljöer, natur, djur	Pepp/Positiva nyheter
Tomma hyllor/hamstring	Skepsis mot svenska strategin
Skyddsutrustning/sanitet	Isolering/karantän/hemmaliv
Jobba hemma	Miljöer, natur, djur
Pepp/Positiva nyheter	Skyddsutrustning/sanitet
Isolering/karantän/hemmaliv	Frustration med andra
Konstnärligt uttryck/Poesi	Coronaviruset/Covid-19
Skepsis mot svenska strategin	Träning

Källa: Russinmask eller panik?, FOI 2021.

Detta kan givetvis tolkas som en återspeglning av en naturlig utveckling från den chock som inträdde under mars månad, då uppslutningen runt den svenska coronastrategin var mycket stark, till ett lite mer eftertänksamt läge under den andra vågen. Under hösten/vintern 2020 fick regeringen kritik för att för tidigt ha lättat på restriktioner om deltagarantal (Ridderstedt och Öhman 2021), vilket kan vara en faktor bakom denna förskjutning bland temana. En annan tolkning är att Instagram- och TikToker användare slutade använda hashtagarna som undersöks

¹³ Se appendix för framställningar av Instagram och TikTok separat.

här och de som fortsatte att använda dem hade en mer skeptisk uppfattning om coronastrategin. I appendix D återfinns en kodningstabell som är uppdelad efter den första respektive andra vågen. Figuren visar tydligt den stora skillnaden i antal inlägg mellan de båda perioderna. Exempelvis återfinns 25 inlägg under mars som har klassificerats som "Skepsis mot den svenska strategin", medan det under den andra vågen endast är 11. Jämförelsen över tid är med andra ord intressant men tolkningen av skillnader ska göras med försiktighet.

Nedan följer beskrivningar av de mest förekommande temana i dataunderlaget, för att ge en bild av hur materialet har kategoriserats.

2.2 Statistik och miljöer, djur och natur

Inlägg som redovisar statistik om utvecklingen av covid-19-pandemin i Sverige och i världen utgör den mest frekvent förekommande kategorin i dataunderlaget. Många användare startade nya konton och använder dem till att föra dagbok eller för att dokumentera samhällsutvecklingen. Andra lämnar siffrorna okommenterade. En annan stor grupp inlägg består av bilder på tomma stadsmiljöer och/eller naturmotiv. Även husdjur fotograferas flitigt, men det är de tomma stadsmiljöerna och naturbilderna som dominerar. De förmedlar förvåning över hur städerna kunde tömmas på människor så snabbt och många inlägg ger uttryck för tomhetskänslor. Bilden nedan visar ett inlägg från kontot *coronatankar*, vilket kombinerar statistik med naturbilder. Dessa har kategoriserats ömsom som "statistik", ömsom som "miljö, djur och natur".

Figur 2. Inlägg från Instagramkontot "coronatankar"

Foto: Sanna Stjernberg.

2.3 Humor och skepsis mot den svenska strategin

En stor del av de humoristiska inläggen är satiriska och samhällskritiska där både den svenska regeringens, men även andra medborgares agerande kritiserats. De inlägg som uttrycker *skepsis mot den svenska strategin* är, relativt sett, dubbelt så vanliga på TikTok som på Instagram. De inlägg som huvudsakligen syftar till att skämta har kategoriserats som ”humor”, medan de som har en mer tydlig kritisk karaktär ligger i skepsis-temat. Ett exempel på coronarelaterad humor visas på bilden nedan, där kontot *folkhemseliten* behandlar den svenska coronastrategin:

Figur 3. Inlägg från Instagramkontot "folkhemseliten"

Tegnell förklarar strategin: "vi valde att i ett tidigt skede lämna walkover"

① Visit the COVID-19 Information Center.

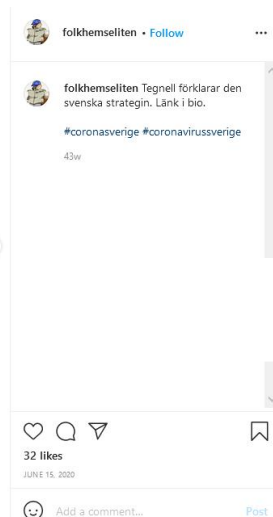

Foto: SVT.

Det är värt att notera att majoriteten av inlägg består av icke-provokativ, "lätt-smält" humor med syfte att underhålla. Det finns inga eller mycket få inlägg av morbida skämt, t.ex. om de som har avlidit, eller på annat sätt kontroversiellt innehåll. Vanligt förekommande är inlägg där den svenska strategin för att hantera pandemin förlöjligas och jämförs med andra länders mer ingripande åtgärder. Utöver dessa inlägg finns exempel som inte har en humoristisk ton utan enbart uttrycker oro, rädsla, irritation och samhällskritik.

Vissa inlägg har karaktär av nödrop. Exempel är memes som beskriver hur "Tegnellsekten" anses vara beredda att offra vissa riskgrupper eller som hänvisar till hashtaggar som "#StoppaSocialDarwinismen" och "#saveswedencov19". I vissa av dessa inlägg finns referenser till anhängare som har gått bort, medan andra tydligare fokuserar på till exempel statsepidemiolog Anders Tegnell. Ett inlägg skriver "Äntligen alla virusforskare och professorer i Sverige vill att han ska avgå plus hela världen är emot Tegnell. Det pågår massmord i Sverige." Dessa inlägg har kategoriserats som "skepsis mot den svenska strategin".

2.4 Positiva nyheter

En ytterligare viktig kategori i dataunderlaget är inlägg som försöker skapa god stämning, inte genom humor, utan genom att publicera goda nyheter. Ett exempel är kontot *kaptan_coronaljus* som startades i mitten/slutet av mars 2020 (se figur 4 nedan). Kontot fokuserar på att sprida goda nyheter om covid-19-pandemin för att, enligt kontoinnehavarens utsaga ”försöka bromsa den sociala pandemin med idogt sökande efter ljusglimtar och hopp” (privat kommunikation). Figur 4 visar ett exempel från början av den andra vågen av covid-19-pandemin, där kontoinnehavaren gläds åt avsaknaden av nya dödsfall det senaste dygnet. Kontot har haft jämförelsevis stort genomslag och är en del av en större grupp inlägg som kommunicerar glädjefyllda budskap. Vissa fokuserar på medmänniskors solidariska handlingar, andra på framtiden efter covid-19-pandemin. Denna typ av inlägg är populära och får förhållandevis många gilla-markeringar och visningar.

2.5 Skyddsutrustning och sanitetsprodukter

När covid-19 började spridas i Sverige blev det tidigt svårt att få tag på grundläggande skyddsutrustning och desinfektionsprodukter. Flertalet konton på Instagram skapades för privat försäljning av sanitetsprodukter, ansiktsmasker med mera. En betydande del av inläggen på temat ”skyddsutrustning/sanitet” kommer från dessa konton. Därutöver tematiserar många användare användandet av olika typer av skyddsutrustning, hur ansiktsmasker ska användas, vilka skydd som behövs i vården, och så vidare. Figur 5 visar ett exempel där Stockholms Länsmuseum berättar om hur en sköterska gör yoga innan arbetspasset. Bilden tematiserar sjukvårdspersonalens utrustning, samtidigt som texten beskriver vad som händer (yoga innan arbetspasset). Då utrustningsmomentet var så påtagligt på bilden kodades detta som ”skyddsutrustning/sanitet” snarare än ”sjukvård, sjukvårdspolitik”, som annars hade varit ett möjligt alternativ. Den senare koden används dock framförallt till inlägg som diskuterar sjukvårdsfrågor på högre nivå, förutsättningar för sjukvårdspersonal och politiska frågor mer bäring på sjukvård.

Figur 4. Inlägg från Instagramkontot "kapten_coronaljus"

Foto: SVT.

Figur 5. Inlägg från Stockholms Länsmuseums Instagramkonto

Foto: Lina Edstam.

2.6 Desinformation om covid-19

Mot bakgrund av rapporter om omfattande desinformation om covid-19 i Europa under 2020 (se t.ex. EEAS 2021) är det intressant att se att andelen vilseledande information är liten. Bland de insamlade inläggen finns endast ett fåtal som ifrågasätter virusets existens, tonar ned allvaret med pandemin, eller sprider konspirationsteorier om covid-19-vaccinen. Endast cirka 1,5 % av inläggen som förekommer i vår data innehåller information som kan anses vara vilseledande eller är direkt felaktig, vilket är lägre än i de flesta jämförbara studier. Gabarron (2021) har gjort en översikt över tillgängliga studier med uppskattningar över förekomsten av vilseledande information och desinformation om covid-19 på sociala medier. Dessa bygger så gott som alltid på data från Twitter och Facebook, men visar vanligtvis en förekomst på mellan 7-14 % (Ibid. 2021, 459). Även här kan skillnaderna mellan de olika sociala medieplattformarna betonas. Facebook och Twitter har delvis andra målgrupper än Instagram och TikTok, och användarna är där mer benägna att diskutera sakfrågor i inlägg och kommentarsfält

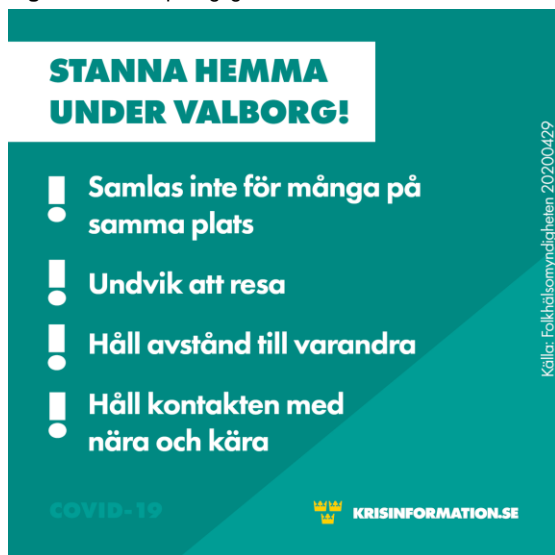
På TikTok finns endast ett exempel i det undersökta materialet som kategoriserats som vilseledande. Inlägget framställer en bild på två unga människor och en text som antyder att de har information föreliggande om att statsminister Stefan Löfven kommer att försätta Sverige i karantän, och att detta ska presenteras kvällen efter. Huruvida bilden verkligen framställer upphovspersonerna bakom kontot är oklart. Det finns inget tydligt annat syfte med inlägget än att just vilseleda, och sanningshalten diskuteras i kommentarsfältet.

På Instagram finns ytterligare några tydliga exempel. I ett skriver en hälsoinfluencer att utsatthet för covid-19 beror på "5G och rädslor", att covid-19 botas med C-vitamin, samt att smitta kan förhindras genom att smörja in undersidan av näsan med probiotisk kräm (som även tillhandahålls av kontoinnehavaren). En annan användare tonar ned allvaret med covid-19 och påstår att det inte är värre än en vanlig influensa. En tredje gör en koppling till den "påstådda förintelsen"¹⁴ och tackar de som inte vill vaccinera sig. En fjärde citerar från vetenskapliga artiklar som ska påvisa att det finns korrelation mellan dödsfall i covid-19 och influensavaccination, och hashtaggar inlägget med bl.a. #scamdemic, #coronahoax och #vaccinetruth. Dessa inlägg har mestadels bara enstaka likes och utgör en försvinnande liten del av den totala interaktionen i materialet från Instagram, även om inläggen i sig kan upplevas som allvarliga.

¹⁴ Förf. anm.: Här åsyftas förintelsen under andra världskriget.

Det sista exemplet (se figur 6 nedan) är särskilt intressant eftersom det har fått större spridning och utgör både vilseledning, humor och varumärkesintrång. En okänd användare har tagit en skylt från krisinformation.se, men ändrat texten till ”Undvik alla! – Titta inte ut! – Pilla inte på en massa saker! – Håll inte på!”.¹⁵ På bilden framgår det inte att det rör sig om en modifikation, och i en kommentar till ett av de inlägg som har spridit bilden råder osäkerhet om den är äkta. Trots att själva skämtet kan verka harmlöst och uppenbart för de flesta riskerar det att påverka tilltron till krisinformation.se, och utgör samtidigt varumärkesintrång eftersom ingenting annat har ändrats på bilden. Det ser till exempel ut som att krisinformation.se fortfarande står bakom bilden. Det är därmed direkt vilseledande och i dataunderlaget sticker det därför ut, även om det inte rör sig om desinformation i en strikt bemärkelse.

Figur 6. Den ursprungliga bilden från krisinformation.se

Källa: Krisinformation.se

¹⁵ För att undvika vidare spridning väljer jag att visa den ursprungliga bilden.

3 Hanteringsstrategier

Hur förhåller sig dessa olika teman till frågan om hanteringsstrategier? Vilka strategier kan utläsas ur data som presenterades ovan? Med utgångspunkt i de beskrivande koder som presenterades i kapitel 2 går det att utläsa ett antal mer övergripande förhållningssätt som användare av Instagram och TikTok kommunicerar. För att utröna dessa övergripande strategier behöver vi först kategorisera de teman som identifierades ovan i termer av copingåtgärder (se kap. 1 för begreppsförklaring). Temana som beskrevs ovan förstås här som kommunikativa handlingar som visar på olika typer av åtgärder för att hantera stress. Dessa åtgärder representerar ur denna undersöknings teoretiska perspektiv alltså sätt att förhålla sig till de krav som ställs på en person, och som på ett eller annat sätt överstiger hans psykologiska resurser och hotar hans välmående (Lazarus och Folkman 1984, 19, 141). Resultaten sammanfattas i Figur 7 och beskrivs nedan.

Figur 7. Copingåtgärder

<p>Problemorienterade aktiviteter</p> <p>Skyddsutrustning/sanitet Jobba hemma Hemester Att hantera coronaviruset/COVID-19</p>	<p>Känslomässiga aktiviteter</p> <p>Irritation med andra Oro för den svenska strategin Isolering/karantän Miljö & natur, djur Konstnärligt uttryck Frustration med andra Uppmaningar</p>
<p>Bemötande aktiviteter</p> <p>Isolering/karantän Statistik Kritik mot svenska strategin Nyheter Sprida pepp/positiva nyheter Engagera sig i sjukvård, sjukvårdspolitik</p>	<p>Undvikande aktiviteter</p> <p>Bryter mot reglerna Humor Mat Träning Skeptisk mot corona (förneka viruset på olika sätt) Främlingsfientlighet</p>

Figur 7 baseras alltså på en tolkning av inläggen som samlades in under detta projekt och kodningen av dem som visades i figur 1. Om en användare publicerar inlägg med humor eller positiva nyheter så betyder detta något för denne. Inlägg på sociala medier är med andra ord meningsbärande och kommunicerar något

utöver det som omedelbart kan observeras. I dataunderlaget framgår att svenska användare tar till en rad sätt att göra detta, varav vissa ter sig mer eller mindre konstruktiva. Med utgångspunkt i figur 7 kan de beteenden som de analyserade inläggen kommunicerar tolkas på en mer generell nivå. De enskilda temana kan då förstås på ett mer övergripande sätt och belysas med hjälp av begreppsapparaten om copingstrategier som diskuterades i kapitel 1. De strategier som identifierats i undersökningen är:

Problemorienterade:

- att fokusera på det kontrollerbara
- att försöka tjäna på pandemin – i pengar eller popularitet
- att undvika smittspridning.

Känslomässiga:

- att beklaga sig över andra människor eller den svenska strategin
- att solidarisera sig med resten av världen (isolering i samband med frivillig karantän och hemarbete i Sverige).

Bemötande:

- att skaffa och förmedla kunskap om covid-19 och om de olika sätt som samhället kan svara på
- att betona det positiva i tillvaron
- att dokumentera samtiden för andra eller eftervärlden.

Undvikande:

- att skämta om det hemska (dock ej de avlidna, sådan humor förekommer inte)
- att ignorera covid-19 eller att tona ned allvaret med sjukdomen
- att skoja med den svenska strategin, även i relation till andra länder.

Problemorienterade strategier är de som angriper ett stundande problem eller dess orsaker direkt. I detta sammanhang kan det t.ex. handla om att se till att få tag på ansiktsmasker eller handsprit. Känslomässiga strategier kan vara både mer eller mindre konstruktiva (t.ex. att betona medmänsklighet och engagera sig i att söka och få stöd, att klaga på andra, att reagera med stark oro). De känslomässiga strategierna representerar alltså en disparat grupp kommunikativa beteenden. De bemötande strategier som har identifierats handlar om att söka kunskap och information eller att försöka möta pandemin genom att aktivt engagera sig för positiv

eller mindfulness-lik verksamhet. Till skillnad från känslomässiga eller undvikande strategier är bemötande associerat med god psykisk hälsa (Götmann och Bechtoldt 2021). Undvikande strategier, till sist, inkluderar beteenden som går ut på att vända sig bort från problemet. Det kan vara med humor eller matlagning, djur eller russinmaskar. Temat är brett och vissa av inläggen är tydligt undvikande, medan andra också skulle kunna tolkas som bemötande – särskilt då användare tar till humor för att behandla Sveriges hantering av pandemin.

Det är tydligt att både de sociala medieplattformarna, som är konstruerade för att kunna dela bilder och video på ett enkelt och snabbt sätt, premierar vissa typer av beteenden och copingstrategier. Till exempel dominerar humoristiska och sarkastiska inlägg där användare gör sig lustiga över pandemin eller ger uttryck för oro över den svenska coronastrategin. Sociala medieplattformar verkar premiera känslomässiga och undvikande copingåtgärder (se föregående sida), även om de inte i sin utformning motverkar andra typer av stresshantering. Tidigare forskning om användandet av sociala medier under pandemin har också visat att omfattande användning är associerat med psykisk ohälsa (Gao m.fl. 2020; Sameer m.fl. 2020; Tuason, Güss, och Boyd 2021). Här pekar tidigare forskning på att russinmask-typen av hantering, det vill säga ett undvikande beteende, är mest problematiskt.

Förteckningen över hanteringsstrategier på föregående sida är givetvis inte uttömmande, utan begränsad av den typologi som beskrevs i kapitel 1. Det som listan gör är att den kopplar ihop den beskrivande delen av analysen med den konceptuella; den sätter de enskilda handlingarna i ett större sammanhang och visar på hur de passar in i begreppsapparaten från copingteorin. I sin tur visar detta att stress förvisso kan påverka människors kognitiva förmåga, men framförallt att copingstrategierna som används för att hantera stressen tar sig mycket olika uttryck på sociala medier.

4 Slutsatser

Projektet ”Russinmask eller panik?” studerar inlägg på Instagram och TikTok med syftet att försöka förstå hur människor hanterar den stress som covid-19-pandemin innebär. Hur individer hanterar den rådande situationen, vilka hanteringsstrategier som framträder på sociala medier, samt vilka typer av desinformation som är mest framgångsrika är viktiga frågor för att utforma samhällets svar på coronakrisen och dess omedelbara såväl som långsiktiga effekter. Resultaten från denna undersökning kan dessutom vara till nytta för kommunikatörer och analytiker i hanteringen av framtida samhällskriser. Det digitala desinformationslandskap som rapportens titel nämner kommer givetvis att skilja sig mellan olika situationer, men resultaten bidrar till en mer mångfacetterad förståelse för hur och var vilseledande information sprids online.

4.1 Russinmask eller panik?

Varför individer reagerar olika på stress är svårt att utreda. Det är inte heller möjligt att utläsa om användarna bakom de inlägg som analyserats är drabbade av psykisk ohälsa eller inte. Däremot går det att observera ett beteende och tolka det utifrån de olika copingstrategier som definierades i början av denna rapport. Det är också tydligt att det finns spår av sådana förhållningssätt som tidigare forskning har associerat med psykisk ohälsa.

Ett antal beteenden kunde identifieras och sorteras in under fyra olika strategier för att hantera stress, så kallade ”copingstrategier”. Dessa var de *problemorienterade*, *känslomässiga*, *bemötande* och *undvikande* strategierna. Vi kunde vidare se att de beteenden som dominerade skiljde sig åt beroende på om fokus låg på den första eller den andra vågen av covid-19-pandemin. Tyvärr gjorde bristen på data under den andra vågen det svårt att dra säkra slutsatser om anledningen till de observerade skillnaderna.

I underlaget som analyserats i projektet finns få spår av vilseledande information. Endast en liten andel av inläggen kunde betecknas som felaktiga i sak eller vilseledande i allmänhet. Dessa var av olika karaktär – från humor, där vissa inlägg vad menade som skämt men även hade en vilseledande aspekt, till rena konspirationsteorier om vaccinen och covid-19:s ursprung. I allmänhet var det emellertid lätt att identifiera dessa, vilket i de flesta fall även skedde i kommentarsfälten till respektive inlägg. Tidigare studier har visat en betydligt högre andel felaktig eller vilseledande inlägg. Det är möjligen en effekt av vilka plattformar som studeras, samt vilka sökbegrepp som använts. Utifrån de data som

här föreligger går det inte att dra slutsatsen att ökad stress – i form av pandemin som generellt stresstillstånd – skulle resultera i högre genomslag för desinformation, eller att spridandet av vilseledande information i sig skulle utgöra en särskilt vanligt förekommande copingstrategi. Både russinmask och panik – betraktade som hanteringsstrategier – förekommer alltså lika mycket (eller litet) när det gäller vilseledande information i den här undersökningen.

4.2 Implikationer för framtida forskning

Implikationerna av projektet är att de plattformar som studeras här – Instagram och TikTok – i hög grad påverkar innehållet. Båda plattformarna fokuserar på bilder eller korta videoklipp med en påtaglig lutning mot humor, dans och andra upptåg. Visst förekommer vilseledande information även här, men utifrån studiens resultat kan vi anta att andra sociala medieplattformar, som Twitter och Facebook, lämpar sig bättre för att sprida vilseledande information och därför också används till detta i högre grad. Framtida forskning kan utföra en bredare inhämtning och undersöka denna hypotes.

Russinmask eller panik? banar vägen för framtida studier om hur människor hanterar kriser och agerar på sociala medier. Undersökningen som presenteras här visar en bild bortom ”infodemin” som har diskuterats mycket under covid-19-pandemin (Mukhtar 2021; Naeem och Bhatti 2020). Den är ett steg mot att studera olika kanaler för spridning och konsumtion av vilseledande information och desinformation, men kan även bidra till utformningen av framtida studier för att stödja aktörer i det psykologiska försvaret. Framtida forskning kan exempelvis jämföra användarnas beteende i olika länder eller språkområden i samband med framtida kriser för att på så sätt skapa en bättre bild av hur vilseledande information sprids.

Ett underliggande syfte med undersökningen var att titta på genomförbarheten för mer omfattande forskning, med liknande ansats, i framtiden. Lärdomarna av projektet är flera. Dels är det mycket svårt att jämföra innehåll på olika plattformar eftersom deras respektive sorterings- och viktningssalgoritmer påverkar vilket innehåll som en användare möter. Det kan således vara så att olika forskare möter olika innehåll när de ska logga inlägg på till exempel TikTok. Vidare är metoden tidskrävande, särskilt med anledning av att de sociala medieplattformarnas gränssnitt inte är anpassat för forskning, utan för användarna. Detta gör det omständligt att logga inlägg som ligger längre bak i tiden. Framtida studier som använder ett liknande förfarande bör hålla detta i åtanke. Det rekommenderas även att bygga in flexibilitet i vilka sökbegrepp som används om undersökningen ska pågå över en längre tid. I denna studie bytte användare hashtaggar och därför

reducerades antalet inlägg på Instagram betydande under den andra vågen av covid-19-pandemin. Givet att dessa punkter beaktas finns det inget som talar emot att fortsatt använda den manuella loggningsmetoden på sociala medieplattformar där det saknas automatiserade gränssnitt för forskare.

Studiens styrka är att ansatsen tillät inhämtning från ett empiriskt område som annars inte kunde utforskas. Svagheten består i svårigheten att dra säkra slutsatser. Det bör understrykas att ovanstående bygger på rapportförfattarens tolkning av materialet. Det betyder inte att tolkningen i sig inte är rätt, endast att en annan person kanske skulle ha tolkat inläggen på ett annat sätt. Läsaren ges genom framställningen ovan möjlighet att själv bedöma rimligheten i dessa tolkningar.

5 Bibliografi

- Abouammoh, Noura, Farhana Irfan, och Eiad AlFaris. 2020. "Stress Coping Strategies Among Medical Students and Trainees in Saudi Arabia: A Qualitative Study". *BMC Medical Education* 20(1): 124.
- Andersson, Jenny, Jakob Bäck, och Therese Ernbrandt. 2020. *Svenskarna och internet 2020*. Stockholm: Internetstiftelsen.
<https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2020/sociala-medier/> (27 augusti 2021).
- Babore, Alessandra m.fl. 2020. "Psychological Effects of the COVID-2019 Pandemic: Perceived Stress and Coping Strategies among Healthcare Professionals". *Psychiatry Research* 293: 113366.
- Balasubramanian, Anusha, Vigneshwar Paleri, Robin Bennett, och Vinidh Paleri. 2020. "Impact of COVID-19 on the Mental Health of Surgeons and Coping Strategies". *Head & Neck* 42(7): 1638–44.
- Baloran, Erick T. 2020. "Knowledge, Attitudes, Anxiety, and Coping Strategies of Students during COVID-19 Pandemic". *Journal of Loss and Trauma* 25(8): 635–42.
- Budimir, Sanja, Thomas Probst, och Christoph Pieh. 2021. "Coping Strategies and Mental Health During COVID-19 Lockdown". *Journal of Mental Health* 0(0): 1–8.
- Cha, Meeyoung m.fl. 2021. "Prevalence of Misinformation and Factchecks on the COVID-19 Pandemic in 35 Countries: Observational Infodemiology Study". *JMIR Human Factors* 8(1).
- Chee, Melissa J., Nikita K. Koziel Ly, Hymie Anisman, och Kimberly Matheson. 2020. "Piece of Cake: Coping with COVID-19". *Nutrients* 12(12): 3803.
- Cullen, W., G. Gulati, och B. D. Kelly. 2020. "Mental Health in the Covid-19 Pandemic". *QJM: An International Journal of Medicine*: hcaa110.
- Dubow, E. F., och M. Rubinlicht. 2011. "Coping". I *Encyclopedia of Adolescence*, red. B. Bradford Brown och Mitchell J. Prinstein. San Diego: Academic Press, 109–18.
- EEAS. 2021. *EEAS SPECIAL REPORT UPDATE: Short Assessment of Narratives and Disinformation Around the COVID-19 Pandemic*.

- Brussels: European Commission.
<https://euvsdisinfo.eu/uploads/2021/04/EEAS-Special-Report-Covid-19-vaccine-related-disinformation-6.pdf> (24 juni 2021).
- Fernquist, Johan m.fl. 2018. *Botar och det svenska valet. Automatiserade konton, deras budskap och omfattning*. Stockholm: FOI Totalförsvarets Forskningsinstitut. FOI MEMO 6458.
- Fernquist, Johan, Ola Svenonius, Lisa Kaati, och Fredrik Johansson. 2019. "Extracting Account Attributes for Analyzing Influence on Twitter". I *European Intelligence and Security Informatics Conference proceedings*, Oulu, Finland: EISIC, 62–69.
<https://ieeexplore.ieee.org/xpl/conhome/9102321/proceeding>.
- Frydenberg, Erica. 2014. "Coping Research: Historical Background, Links with Emotion, and New Research Directions on Adaptive Processes". *Australian Journal of Psychology* 66(2): 82–92.
- Gabarron, Elia, Sunday Oluwafemi Oyeyemi, och Rolf Wynn. 2021. "COVID-19-Related Misinformation on Social Media: A Systematic Review". *World Health Organization. Bulletin of the World Health Organization* 99(6): 455-463,463A.
- Gao, Junling m.fl. 2020. "Mental Health Problems and Social Media Exposure during COVID-19 Outbreak". *PLoS One* 15(4): e0231924.
- Greenaway, Katharine H., Winnifred R. Louis, och Matthew J. Hornsey. 2013. "Loss of Control Increases Belief in Precognition and Belief in Precognition Increases Control". *PLoS One* 8(8): e71327.
- Gwet, Kilem Li. 2014. *Handbook of Inter-Rater Reliability: The Definitive Guide to Measuring the Extent of Agreement among Raters*. Fourth edition. Gaithersburg, Md: Advances Analytics, LLC.
- Götmann, Alexander, och Myriam N. Bechtoldt. 2021. "Coping with COVID-19 – Longitudinal Analysis of coping Strategies and the Role of Trait Mindfulness in Mental Well-Being". *Personality and Individual Differences* 175: 110695.
- Hart, Tabitha. 2017. "Online Ethnography". I *The International Encyclopedia of Communication Research Methods*, John Wiley & Sons, Inc., 1–8.

- Holmström, Mikael. 2021. "Sverige sämst i Norden. Långsam och otillräcklig krishantering ledde till högsta andelen döda i covid-19". *Statsvetenskaplig tidskrift* 123(5): 69–92.
- Lazarus, Richard S., och Susan Folkman. 1984. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Levinsson, Anna m.fl. 2021. "Conspiracy Theories, Psychological Distress, and Sympathy for Violent Radicalization in Young Adults during the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study". *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(15): 7846.
- Lind, Lina. 2020-03-25. "Så ser omvärlden på det 'svenska experimentet'". *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/nyheter/varlden/sa-ser-omvarlden-pa-det-svenska-experimentet/> (05 september 2021)
- Luo, Min m.fl. 2020. "The Psychological and Mental Impact of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) on Medical Staff and General Public – A Systematic Review and Meta-Analysis". *Psychiatry Research* 291: 113190.
- McCracken, Lance M., Farzaneh Badinlou, Monica Buhrman, och Karin C. Brocki. 2020. "Psychological Impact of COVID-19 in the Swedish Population: Depression, Anxiety, and Insomnia and Their Associations to Risk and Vulnerability Factors". *European Psychiatry* 63(1).
- Millar, Evelyn Barron m.fl. 2021. "Health Anxiety, Coping Mechanisms and COVID 19: An Indian Community Sample at Week 1 of Lockdown". *PLoS One* 16(4): e0250336.
- Mitrousi, Stavroula, Antonios Travlos, Evmorfia Koukia, och Sofia Zyga. 2013. "Theoretical Approaches to Coping". *International Journal of Caring Sciences* 6(2): 131–37.
- Mukhtar, Sonia. 2021. "Psychology and Politics of COVID-19 Misinfodemics: Why and How Do People Believe in Misinfodemics?". *International Sociology* 36(1): 111–23.
- Naeem, Salman Bin, och Rubina Bhatti. 2020. "The Covid-19 'infodemic': a New Front for Information Professionals". *Health information and libraries journal*.

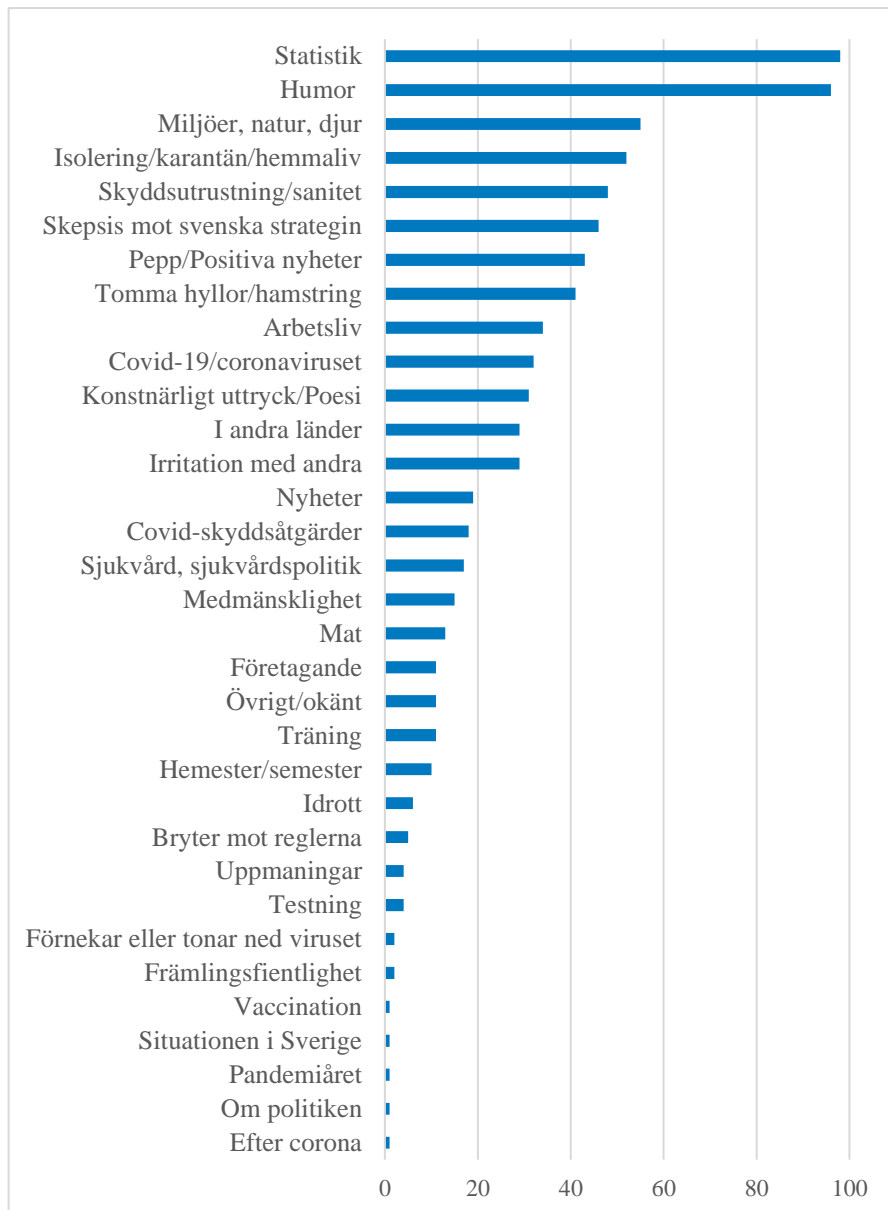
- Ornell, Felipe, Jaqueline B. Schuch, Anne O. Sordi, och Felix Henrique Paim Kessler. 2020. "“Pandemic Fear” and COVID-19: Mental Health Burden and Strategies". *Brazilian Journal of Psychiatry* 42(3): 232–35.
- Pahayahay, Amber och Najmeh Khalili-Mahani. 2020. "What Media Helps, What Media Hurts: A Mixed Methods Survey Study of Coping with COVID-19 Using the Media Repertoire Framework and the Appraisal Theory of Stress". *Journal of Medical Internet Research* 22(8).
- Piltch-Loeb, Rachael m.fl. 2021. "Examining the Effect of Information Channel on COVID-19 Vaccine Acceptance". *PLoS One* 16(5): e0251095.
- Psykförsvarsutredningen. 2020. *En ny myndighet för att stärka det psykologiska försvaret*. Stockholm: Regeringskansliet. SOU 2020:29.
- Ridderstedt, Maria, och Daniel Öhman. 2021. "Ekot granskar: Den andra vågen, del 2". *Sveriges Radio*. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1706836> (24 augusti 2021).
- Robertson, Derek. 2020. "“They Are Leading Us to Catastrophe’: Sweden’s Coronavirus Stoicism Begins to Jar". *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/30/catastrophe-sweden-coronavirus-stoicism-lockdown-europe> (28 maj 2020).
- Saleh, Sameh N. m.fl. 2021. "Understanding Public Perception of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Social Distancing on Twitter". *Infection Control and Hospital Epidemiology* 42(2): 131–38.
- Sameer, A.S., M.A. Khan, S. Nissar, och M.Z. Banday. 2020. "Assessment of Mental Health and Various Coping Strategies among general population living Under Imposed COVID-Lockdown Across world: A Cross-Sectional Study". *Ethics, Medicine, and Public Health* 15: 100571.
- Saud, Muhammad, Musta'in Mashud, och Rachmah Ida. 2020. "Usage of Social Media during the Pandemic: Seeking Support and Awareness about COVID-19 through Social Media Platforms". *Journal of Public Affairs* 20(4): e2417.
- Savage, Maddy och BBC News. 2020. "Has Sweden Got Its Coronavirus Science Right?" *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-52395866> (26 maj 2020).
- Shields, Grant S. 2020. "Stress and Cognition: A User’s Guide to Designing and Interpreting Studies". *Psychoneuroendocrinology* 112: 104475.

- Skinner, Ellen A., Kathleen Edge, Jeffrey Altman, och Hayley Sherwood. 2003. "Searching for the Structure of Coping: A Review and Critique of Category Systems for Classifying Ways of Coping." *Psychological Bulletin* 129(2): 216–69.
- Storm, Emily, och Kajsa Heinemann, red. 2021. *Psykologiguident*. Stockholm: Natur & Kultur. <https://www.psykologiguident.se> (27 augusti 2021).
- Su, Yan. 2021. "It Doesn't Take a Village to Fall for Misinformation: Social Media Use, Discussion Heterogeneity Preference, Worry of the Virus, Faith in Scientists, and COVID-19-Related Misinformation Beliefs". *Telematics and Informatics* 58: 1.
- Thompson, Nicholas J. m.fl. 2018. "Coping Strategies as Mediators in Relation to Resilience and Posttraumatic Stress Disorder". *Journal of Affective Disorders* 225: 153–59.
- Tuason, Ma Teresa, C. Dominik Güss, och Lauren Boyd. 2021. "Thriving during COVID-19: Predictors of Psychological Well-Being and Ways of Coping". *PLoS One* 16(3): e0248591.
- Vogel, Gretchen. 2020. "Sweden's Gamble". *Science* 370(6513): 159–63.
- Wallinheimo, Anna-Stiina. 2021. "More Frequent Internet Use during the COVID-19 Pandemic Associates with Enhanced Quality of Life and Lower Depression Scores in Middle-Aged and Older Adults". *Healthcare* 9(4): 393.
- Wang, Yuxi, Martin McKee, Aleksandra Torbica, och David Stuckler. 2019. "Systematic Literature Review on the Spread of Health-Related Misinformation on Social Media". *Social Science & Medicine* 240: 112552.
- Winter, Rachel, och Anna Lavis. 2020. "Looking, But Not Listening? Theorizing the Practice and Ethics of Online Ethnography". *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 15(1–2): 55–62.
- Yan, Bo m.fl. 2020. "Why Do Countries Respond Differently to COVID-19? A Comparative Study of Sweden, China, France, and Japan". *American Review of Public Administration* 50(6–7): 762–69.
- Yousri, Marzouki, Fatimah Salem Aldossari, och Giuseppe A. Veltri. 2021. "Understanding the Buffering Effect of Social Media Use on Anxiety

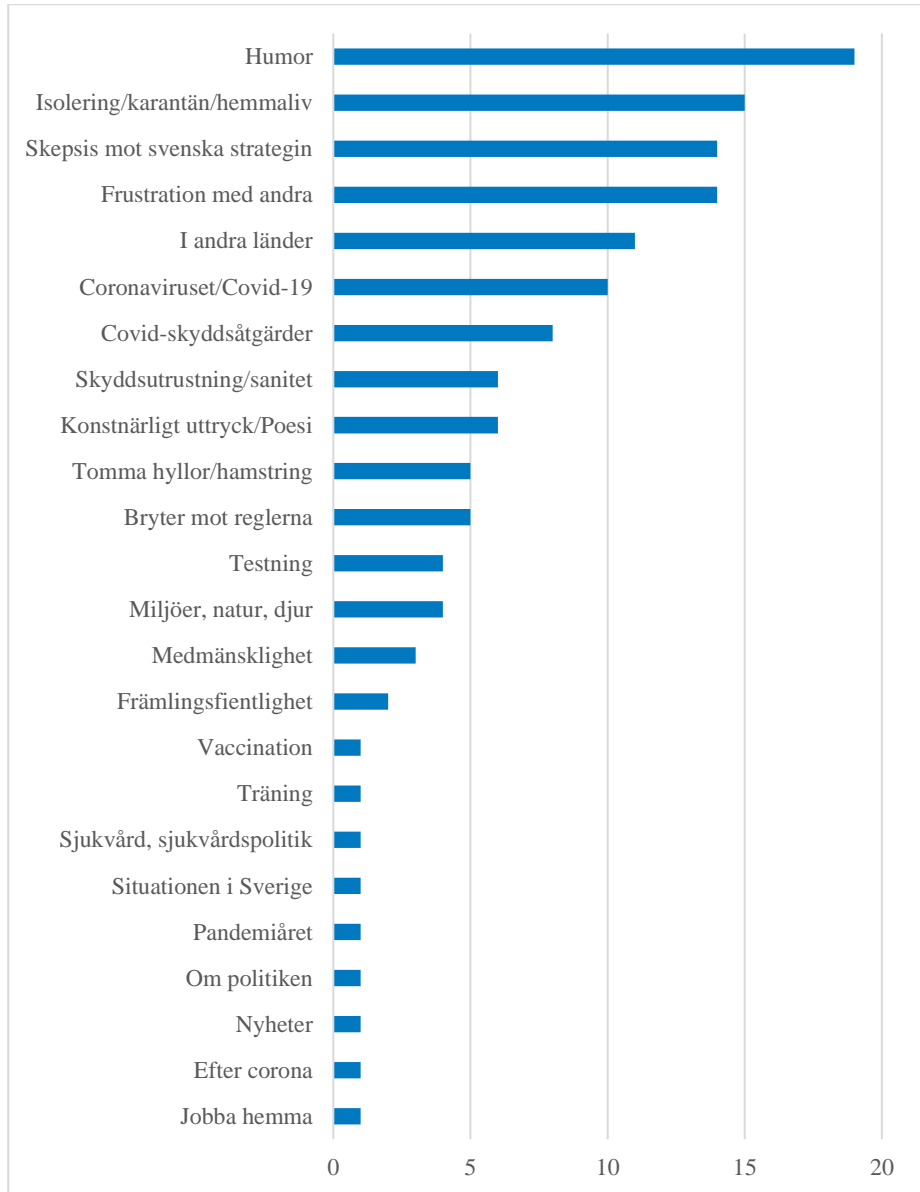
during the COVID-19 Pandemic Lockdown”. *Humanities & Social Sciences Communications* 8(1).

Appendix

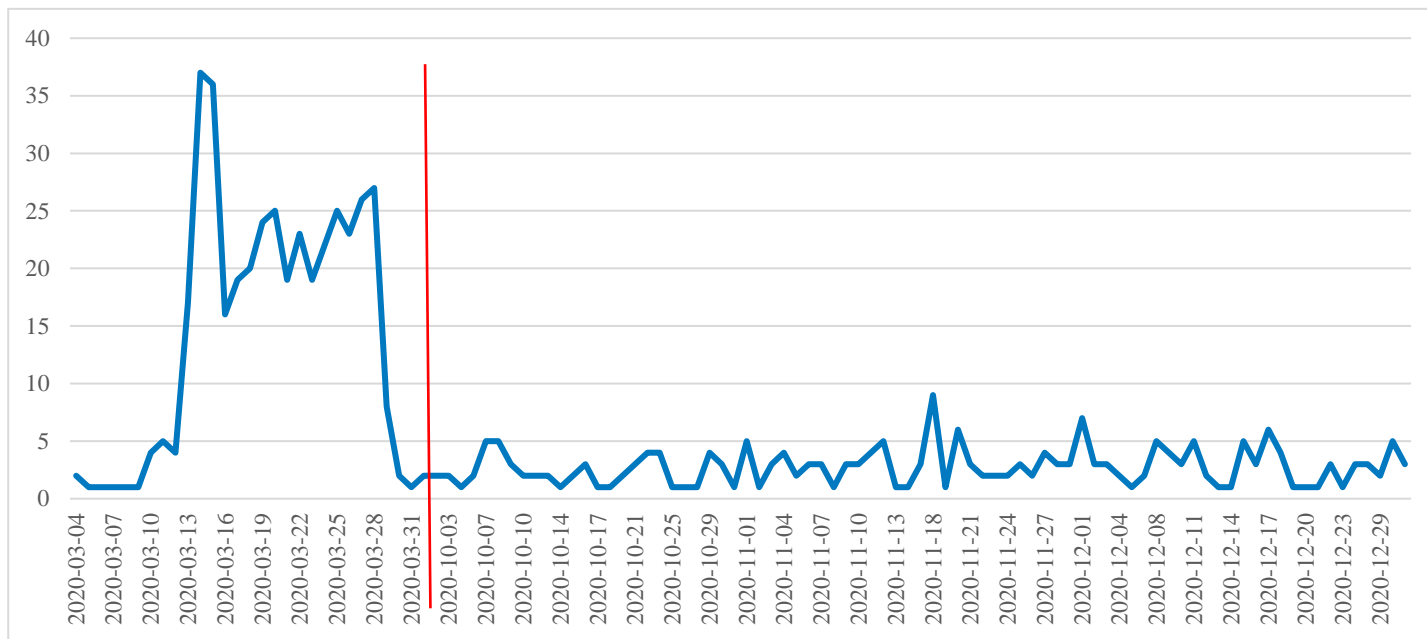
A. Tematisk översikt: inlägg från Instagram

B. Tematisk översikt: inlägg från TikTok

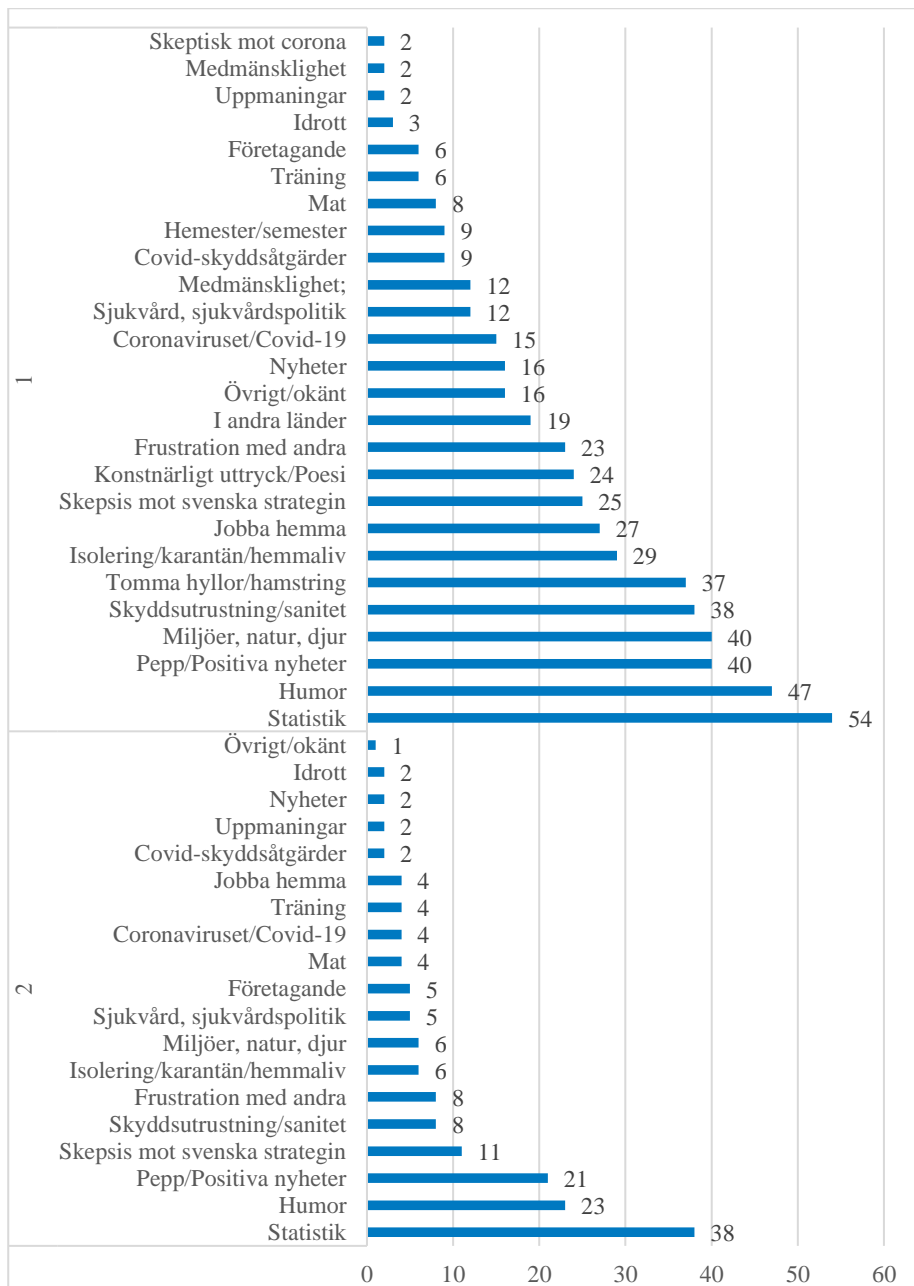

C. Tidslinje över loggade inlägg på Instagram

Anmärkning: Den röda linjen separerar den första och den andra vågen av covid-19-pandemin. Av tekniska skäl redovisas inte inläggen på TikTok i tidslinjen. Detta beror på att vid tidpunkten då kodningen skedde fanns ingen mekanism på TikTok för att sortera inläggen efter datum. Detta ledde till att datamängden från TikTok, till skillnad från Instagram, är spridda över hela tidsperioden mars-december 2020.

D. Kodning uppdelat på första och andra vågen av covid-19-pandemin (Instagram)

E. Struktur på dataunderlaget

Metadata

- Kodare
- Loggdatum
- Plattform
- Sökord
- Inläggs-ID

Beskrivande data

- Publikationsdatum
- Tema (vid datainsamlingstillfället)
- Tema (sifferkod)
- Period (våg 1 eller 2 i pandemin)
- Egenproducerat? (dvs. ej vidarebefordrat inlägg)
- Konto-kommentar
- Popularitet (likes)
- Antal kommentarer
- Visningar
- Övrigt?

Analytiska variabler

- Beskrivning av inlägget
- Bedömt syfte med inlägget
- Tema labels (bredare analytisk kategori)
- Vilseledande information?
- Populärt inlägg? (ja/nej; ja om likes>100 el. visningar>1000)

